

KNJIŽNICA IVANA POTRČA PTUJ

Črtomir Čelan

**INFORMACIJSKO OPISMENJEVANJE UPORABNIKOV V TRETJEM
ŽIVLJENJSKEM OBDOBJU V KNJIŽNICI IVANA POTRČA PTUJ**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ptuj, 2023

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Črtomir ČELAN

Naslov pisne naloge: Informacijsko opismenjevanje uporabnikov v tretjem življenjskem obdobju v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj

Kraj: Ptuj

Leto: 2023

Št. strani: 24

Št. slik: 8

Št. preglednic:

Št. prilog: 1

Št. strani prilog: 4

Št. referenc: 14

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj.

Mentor v času strokovnega usposabljanja: Božena Kmetec - Friedl, Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

UDK: UDK:027.022:316.772.5-053.9(497.4Ptuj)

Ključne besede: starejše osebe, informacijska pismenost, elektronske storitve, spletni portali, spletne strani, mobilne aplikacije

Izvleček

Prebivalstvo Slovenije se glede na demografske podatke stara, napovedi so, da bo do leta 2050 več kot 40 odstotkov populacije starejše od 65 let. Naloga območne knjižnice je, da uporabnike in člane izobražuje skozi vsa življenjska obdobja. V teoretičnem delu naloge smo uporabili domače in tuje vire, v katerih so opisane različne metode izobraževanja oseb v tretjem življenjskem obdobju. V raziskovalnem delu smo izvedli anketo, s katero smo ugotavljali, ali so starejše osebe zainteresirane za tovrstno izobraževanje, in zbirali podatke o njihovih stopnjah znanj in kompetenc na področju informacijske pismenosti. Ugotovili smo, da starejši sicer znajo uporabljati splet, vendar jih več kot polovica ne zna in ne uporablja elektronskih storitev, ki so na voljo uporabnikom Knjižnice Ivana Potrča Ptuj. Želja starejših uporabnikov je, da bi tedensko v dopoldanskih urah in v dvournih sklopih izvajali izobraževalne tečaje na temo elektronskih storitev.

Zahvala

Hvala vsem sodelavkam in sodelavcem za njihovo potrpežljivost in podporo. Posebej se zahvaljujem direktorici Mileni Doberšek in mentorici Boženi Kmetec - Friedl za pomoč in strokovne usmeritve. Hvala tudi Darji Plajnšek za lektoriranje naloge.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	INFORMACIJSKO OPISMENJEVANJE UPORABNIKOV V TRETJEM ŽIVLJENJSKEM OBDOBJU	3
2.1	INFORMACIJSKA PISMENOST	3
2.2	VLOGA KNJIŽNIC V INFORMACIJSKEM OPISMENJEVANJU	4
2.3	PROGRAMI INFORMACIJSKEGA OPISMENJEVANJA	5
2.4	INFORMACIJSKO OPISMENJEVANJE STAREJŠIH.....	6
3	PREDSTAVITEV KNJIŽNICE IVANA POTRČA PTUJ	8
3.1	COBISS+ IN MOJA KNJIŽNICA	9
3.2	ELEKTRONSKE STORITVE ZA ČLANE KNJIŽNICE	10
3.3	ELEKTRONSKE STORITVE ZA VSE UPORABNIKE.....	11
4	RAZISKAVA.....	13
4.1	NAMEN IN CILJI RAZISKAVE.....	13
4.2	RAZISKOVALNA METODA	14
4.3	REZULTATI	15
5	RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK.....	21
6	NAVEDENI VIRI IN LITERATURA.....	24

KAZALO SLIK

Slika 1: Starost anketirancev	15
Slika 2: Spol anketirancev	16
Slika 3: Informacijske tehnologije, ki jih uporabljajo anketiranci	16
Slika 4: Poznavanje in uporaba e-storitev Knjižnice Ivana Potrča Ptuj	17
Slika 5: Spretnost uporabe e-storitev Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.....	18
Slika 6: Izobraževalni tečaji, ki bi se jih anketiranci najraje udeležili.	19
Slika 7: Čas trajanja izobraževalnega tečaja.....	20
Slika 8: Dnevni časovni okvir za izvedbo tečaja.....	20

PRILOGA

Priloga 1: Anketni vprašalnik	26
-------------------------------------	----

1 UVOD

Slovenija tako kot druge zahodne držav beleži demografsko staranje prebivalstva; demografske projekcije predvidevajo, da bo do leta 2050 več kot 40 odstotkov državljanov Slovenije starejših od 65 let (Malovrh, 2019). Istočasno se odvijajo tudi bliskovite družbene spremembe, ki so najtesneje povezane s tehnološkim napredkom. Pred uporabo novih tehnologij številni doživljajo odpor, tudi strah, kar je še posebej izrazito pri starejših uporabnikih. Mlajše generacije so informacijski uporabi izpostavljene v času izobraževanja in dela ter tako neizbežno vsaj do določene mere razvijajo svojo informacijsko pismenost. Razvoj informacijskih veščin pri uporabnikih v tretjem življenjskem obdobju, predvsem ko niso več delovno aktivni, pa lahko krepko zaostaja. Ker se ta demografska skupina vse bolj večja, imajo knjižnice kot pomembne generacijske stične točke ključno vlogo pri vključevanju starejših v informacijsko opismenjevanje (Vieira Vitorino idr., 2019; Zdražilová in Vizváry, 2021).

V dobi hitrega tehnološkega napredka in vedno širše digitalne krajine je informacijska pismenost postala ključna življenjska veščina učinkovitega vključevanja v družbene procese in zagotavljanja osnovnih pogojev kakovostnega življenja. Informacijska pismenost predstavlja nabor spretnosti, kompetenc in odnosov, potrebnih za učinkovito prepoznavanje, lociranje, vrednotenje, organiziranje in etično uporabo informacij iz različnih virov informacij (Frailon idr., 2020). S tem zagotavlja temeljni nabor spretnosti, s katerimi posameznik zadovoljuje svoje vsakodnevne življenjske potrebe na način izmenjave informacij (Vidal in Toro, 2020). Namen pisne naloge je raziskati informacijsko pismenost in informacijske potrebe starejših uporabnikov Knjižnice Ivana Potrča Ptuj ter ugotoviti, ali so zainteresirani za tečaje informacijskega opismenjevanja, ki bi jih izvajali v knjižnici. Pri starejših uporabnikih knjižnice je razvidno, da imajo raje konvencionalne informacijske vire, da se težje učijo uporabe moderne informacijske opreme. Z omejenimi veščinami uporabe informacijske opreme so uporabniki posledično omejeni tudi pri iskanju in dostopanju do konvencionalnih informacijskih virov, saj so orodja iskanja, dostopa in uporabe elektronska. Informacijski viri pa postajajo vse pomembnejši v zagotavljanju osnovnih življenjskih pogojev, kot so zdravstvene in socialne storitve (Akhtyan idr., 2018; Vidal in Toro, 2020).

Naloga območne knjižnice je, da svojim članom zagotavlja možnosti pridobivanja različnih znanj in veščin skozi vsa življenjska obdobja. V pisni nalogi se osredotočamo na to, kako

uporabnikom v tretjem življenjskem obdobju pomagati pri usvajanju informacijskih veščin in izboljševanju njihove informacijske pismenosti. Z anketno raziskavo ugotavljamo potrebe in motiviranost starejših članov Knjižnice Ivana Potrča Ptuj po uporabi elektronskih virov in orodij, rezultate pa uporabimo pri načrtovanju in razvoju izobraževalnih tečajev. Izhodiščna ideja je izobraževalne tečaje razdeliti na dva sklopa, in sicer na sklop uporabe aplikacij (mCOBISS, Biblos, PressReader in Audibook) ter na sklop uporabe portalov (Digitalna knjižnica Slovenije, Dobre knjige, Kamra in Obrazi slovenskih pokrajin). Tečaje bi knjižnica izvajala večkrat letno za omejeno število uporabnikov, predavanja bi tudi posnela in naložila na YouTube kanal knjižnice, da bi bila kadar koli dostopna najširšemu krogu.

V namen identifikacije potreb uporabnikov knjižnice po tečajih informacijskega opismenjevanja preverjamo naslednje hipoteze:

H1: Uporabniki v tretjem življenjskem obdobju niso spretni pri uporabi informacijskih tehnologij.

H2: Uporabniki v tretjem življenjskem obdobju slabo poznajo elektronske storitve, ki jih nudi Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

H3: Uporabniki v tretjem življenjskem obdobju bi se želeli udeležiti izobraževalnih tečajev, ki bi jih začeli izvajati v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj.

Naloga je sestavljena iz teoretičnega in raziskovalnega dela.

Za preverjanje hipotez in doseganje namena raziskave smo v raziskovalnem delu izvedli anketo, s katero smo ugotavljali, kakšna so obstoječa znanja in veščine uporabnikov, ter preverili, ali bi bili zainteresirani za udeležbo na tečajih, kjer bi si pridobili nova ali dodatna informacijska znanja. Uporabili smo vprašalnik, ki smo ga sestavili ob iskanju odgovorov na naslednja vprašanja: Ali starejši uporabniki uporabljajo internet? Poznajo elektronske storitve, ki jih nudi Knjižnica Ivana Potrča Ptuj? Kako spretni so pri uporabi elektronskih storitev, ki jih nudi knjižnica? Jim je v interesu, da knjižnica prične izvajati izobraževalne tečaje za uporabo elektronskih storitev?

Anketiranje je potekalo od 20. 3. do 31. 3. 2023 s spletnim orodjem Ika ter v fizični obliki v čitalnici v študijskem oddelku knjižnice. Anketirani, ki so anketo reševali v knjižnici, so jo izpolnili v prostorih čitalnice; ob tem so imeli zagotovljeno zasebnost. Vzorčenje je bilo neslučajnostno priložnostno na populaciji, starejši od 60 let. Za interpretacijo podatkov

uporabljam statistična orodja, ki jih nudi spletno orodje Ika. Rezultate predstavljamo opisno ter s preglednicami in grafikoni.

Na izvedbo raziskave in na izvajanje programov informacijskega opismenjevanja se nanašajo določene predpostavke in omejitve. Raziskovalni vzorec zaradi načina vzorčenja in števila anketirancev ne omogoča posploševanja rezultatov na celotno populacijo uporabnikov knjižnic v tretjem življenjskem obdobju, predpostavljamo pa, da bo dal osnovne usmeritve pri načrtovanju programov opismenjevanja. Pri načrtovanju programov dopuščamo možnost, da bodo imeli udeleženci programa zastarelo elektronsko opremo, kar bi lahko povzročilo tehnične težave in druge nevšečnosti.

2 INFORMACIJSKO OPISMENJEVANJE UPORABNIKOV V TRETJEM ŽIVLJENJSKEM OBDOBJU

Informacije so že od nekdaj bistveni del družbe, civilizacije pa cvetijo in se razvijajo ravno s prenosom informacij. Pravilna uporaba in širjenje informacij sta hrbtenica družbenega napredka; sta neizogibna elementa pri soočanju z izzivi gospodarskega in družbenega razvoja. Moderna doba je doba turbulentne informacijske in tehnične eksplozije, hitra rast informacij na vseh področjih v kombinaciji s tehnološkim razvojem informacijske veščine in informacijska znanja postavlja v samo središče družbenega vsakdanjika. Informacijske veščine in znanja so trenutno najbolj uporabno in zmogljivo orodje za krmarjenje po sedanjih in prihodnjih družbenih izzivih ter nepogrešljiv vir pri kompetentnem vključevanju v družbene procese (Beevi, 2018).

2.1 INFORMACIJSKA PISMENOST

V sodobnem svetu informacijske in tehnološke revolucije je informacijska pismenost ena od bistvenih stvari, ki uporabnikom pomaga pri uresničevanju vsakdanjih ciljev (Beevi, 2018; Kishore Kumar in Surendran, 2015). Informacijska pismenost pomeni zmožnost prepoznavanja potreb po informacijah, večino iskanja in lociranja informacij, dostopanje do informacij na učinkovit in dobro načrtovan način, zaznavanje načinov organizacije znanja in kompetentno uporabo ter vrednotenje in filtriranje informacij v ustreznem kontekstu (Beevi, 2018; Fraillon idr., 2020). Informacijsko pismene osebe so učinkovite pri iskanju, lociranju, ocenjevanju,

razlagi, upravljanju, ravnanju, manipuliranju in ponovnem zajemanju informacij. Informacijska pismenost je osrednjega pomena za doseganje akademskih in poklicnih uspehov, osebnostnega in profesionalnega razvoja ter vseživljenjskega učenja. Informacijsko pisмени uporabniki so lahko uspešni pri reševanju problemov, zagotavljanju rešitev, pri odkrivanju in ustvarjanju novih idej ter dejstev za razvoj družbe (Beevi, 2018).

Informacije so v sodobnih družbah ključni življenjski vir, njihov pomen in potreba pa iz dneva v dan naraščata. Uporabnikom so na razpolago v spletnih medijih, po radiu in televiziji, v družbenih medijih, časopisih in revijah, skupnostnih centrih, na predavanjih in delavnicah, vsakodnevnih interakcijah ter v številnih drugih virih. Ogromna količina raznovrstnih informacij različnih virov uporabnikom predstavlja številne izzive pri dostopanju, razumevanju, vrednotenju in uporabi (Kishore Kumar in Surendran, 2015). Informacijska pismenost se nanaša na znanja in veščine upravljanja in uporabe celotnega nabora informacijskih virov in formatov, ki omogočajo posameznikovo informiranost o možnostih zadovoljevanja potreb in doseganja ciljev. Omogoča torej izražanje, raziskovanje, razumevanje in vrednotenje pretoka idej od posameznika do skupin v spreminjajočem se tehnološkem okolju. Je ključnega pomena za funkcionalnost vsakega posameznika v globalni informacijski družbi (Vidal in Toro, 2020).

2.2 VLOGA KNJIŽNIC V INFORMACIJSKEM OPISMENJEVANJU

Knjižnice so že od začetka opravljanja knjižničarske dejavnosti pomembni deležniki javnega izobraževanja in imajo ključno vlogo pri spodbujanju uporabe, širjenja in ustvarjanja znanja. Osnovne zakonitosti knjižničarstva poudarjajo dejstvo, da so knjižnice in knjižnični viri namenjeni zadovoljevanju informacijskih potreb uporabnikov. Potrebno je, da se knjižnice pri svojem delovanju osredotočajo na identifikacijo informacijskih potreb uporabnikov ter na razvoj učinkovitih načinov zadovoljevanja teh potreb. Glavni cilj knjižnic je omogočiti in spodbujati učinkovito in hitro zbiranje ter širjenje informacij, hkrati pa imajo tudi pomembno vlogo pri razvoju znanj in veščin uporabnikov za uporabo teh informacij (Beevi, 2018). Knjižničarji so informacijski znanstveniki, praktiki informacijske pismenosti, upravljavci znanja ter ključni nosilci družbenih veščin upravljanja informacijskih virov. Z namenom socialnega, tehničnega in gospodarskega napredka knjižnice prve med vsemi družbenimi deležniki preizkušajo, uvajajo in razvijajo informacijske storitve in tehnologije. Knjižničarji se

uvrščajo med najbolj usposobljen kader za informacijsko opismenjevanje populacije (Beevi, 2018).

Obstoj knjižnice v lokalnem okolju je pomembno orodje pri informiranju, ozaveščanju, poučevanju, izobraževanju in informacijskem opismenjevanju lokalne populacije. Za svoje uporabnike izvajajo številne dejavnosti upravljanja informacijskih virov z namenom zagotavljanja informacijskih storitev. Dostopnost knjižničnih zbirk v skladu s potrebami uporabnikov ter dostopnost uporabnikom prijaznih orodij za iskanje informacij lahko bistveno izboljšata kakovost družbenega življenja. Predstavljajo enega glavnih mehanizmov podpore pri iskanju informacij, s sodobno tehnološko podporo pa nudijo tudi dostop do informacij z različnih lokacij. Z usmerjenimi programi informacijskega opismenjevanja uporabnikom omogočajo, da izkoriščajo zagotovljene vire informacij, tj. da jih znajo poiskati, do njih dostopati, jih ovrednotiti ter relevantno uporabiti (Nelisa in Ardoni, 2017).

2.3 PROGRAMI INFORMACIJSKEGA OPISMENJEVANJA

Pojav informacijske in tehnološke eksplozije na vseh področjih življenja lahko pri nekaterih segmentih populacije povzroči marginalizacijo; slabša informacijska pismenost jim onemogoča dostop do informacij in s tem preprečuje vključevanje v esencialne življenjske procese. Z namenom vključevanja celotne populacije v sodobne informacijske procese številne organizacije izvajajo programe informacijskega opismenjevanja. Programi informacijskega opismenjevanja uporabnikom zagotavljajo znanje, veščine iskanja, lociranja, ocenjevanja, interpretacijo, upravljanje in uporabo informacij pri reševanju problemov, ponujajo in omogočajo izboljšanje kakovosti življenja (Beevi, 2018; Fraillon idr., 2020).

Načrtovanje in uporabo programov informacijske pismenosti je treba izvajati ob upoštevanju potreb uporabnikov. Potrebe uporabnika je mogoče oceniti z identifikacijo njegovih obstoječih znanj in veščin ter z dobrim vpogledom v obstoječe družbene prakse. Pri načrtovanju in izvajanju programov sta potrebni stalna evalvacija in vključevanje potrebnih sprememb, ki so odraz tehnološke rasti in naraščanja obsega in formatov informacij. Programi informacijske pismenosti morajo biti oblikovani predvsem tako, da uporabnikom pomagajo prepoznavati obseg in vrsto informacij, ki jih potrebujejo za soočanje z izzivi, da jim pomagajo pridobiti, prepoznati in poiskati vire potrebnih informacij, pridobiti, ovrednotiti in filtrirati informacije

ter da jih znajo uporabiti za želeni namen v zahtevanem roku ob upoštevanju etičnih norm (Beevi, 2018).

Namen programov informacijske pismenosti je uporabnike opolnomočiti z zagotavljanjem bistvenih veščin in znanj, ki so potrebni za učinkovito krmarjenje po obsežni informacijski pokrajini. Programi jim pomagajo razumeti ključne koncepte nastajanja, hrambe, posredovanja in uporabe informacij. Ob prepoznavanju izzivov programi uporabnikom zagotavljajo znanje in veščine raziskovanja različnih virov informacij, krmarjenje po informacijskih platformah, učinkovito izbiranje in pridobivanje informacij, kritično vrednotenje ugotovitev z oceno zanesljivosti virov ter upoštevanje etičnih standardov. Z obravnavanjem teh zahtev programi informacijske pismenosti podpirajo posameznike, da postanejo informirani in etični potrošniki, tudi ustvarjalci informacij v vse bolj digitalnem in medsebojno povezanem svetu (Beevi, 2018).

2.4 INFORMACIJSKO OPISMENJEVANJE STAREJŠIH

Informacijska pismenost je pogosto pogoj za dostop do potrebnih zdravstvenih in socialnih storitev, prav tako informacijska tehnologija omogoča vzdrževanje medčloveških odnosov in vključenost v družbo. Informacijska pismenost starejšim odraslim tako omogoča, da ostanejo informirani in obveščeni ter vključeni v družbene procese, kar je osnovni pogoj njihove funkcionalnosti, zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb ter dobrega počutja in zadovoljstva (Zadražilová in Vizváry, 2021). Informacijska pismenost pri tem zahteva vseživljenjsko učenje, saj se tako orodja za dostopanje in uporabo informacij kot narava informacij s tehnološkimi in družbenimi spremembami stalno spreminjajo (Vidal in Toro, 2020). Starejši odrasli zato pogosto potrebujejo pomoč, saj niso v stalnem stiku s hitro razvijajočimi se novimi informacijskimi tehnologijami. V njihovih informacijskih veščinah hitro nastane vrzel, zaradi katere ne vedo, kako poiskati informacije, do njih dostopati ter jih kritično uporabljati. Z informacijskim opismenjevanjem starejših tako preprečujemo socialno izolacijo, zanemarjanje osnovnih življenjskih potreb ter kritični upad kakovosti življenja (Vieira Vitorino idr., 2019).

Informacijska pismenost starejših se nanaša na nabor veščin, znanj in kompetenc, ki jih starejši odrasli potrebujejo za učinkovit dostop do informacij, njihovo vrednotenje in uporabo v današnji digitalni dobi. Za spodbujanje informacijske pismenosti med starejšimi je mogoče

uporabiti več strategij, kot so tečaji, delavnice, pomoč ena na ena, neformalna druženja ipd. (Akhtyan idr., 2018; Vieira Vitorino idr., 2019). Programi informacijske pismenosti morajo biti prilagojeni posebnim potrebam starejših ter biti v večji meri usmerjeni na usvajanje digitalnih veščin, kot so uporaba računalnikov, pametnih telefonov in spletnih platform. Koristno je tudi spodbujanje kritičnega mišljenja in veščin ocenjevanja, ki starejšim odraslim pomagata razlikovati zanesljive in zaupanja vredne vire informacij od zavajajočih ali lažnih. To vključuje učenje ocenjevanja verodostojnosti, točnosti in ustreznosti informacij. Programe lahko organizirajo skupnostni centri, organizacije za starejše, prostovoljne organizacije in knjižnice (Kishore Kumar in Surendran, 2015).

Knjižnice lahko imajo pomembno vlogo pri izboljšanju informacijske pismenosti starejših, kar posledično doprinese h kakovostnejšemu življenju starejše populacije.

1. Nikoli ni prepozno za učenje. Starejši posamezniki imajo enako pravico in potrebo po informacijski pismenosti kot mlajši. Nikoli ni prepozno za učenje novih veščin, vključno z uporabo računalnikov, interneta in elektronske pošte.
2. Izboljšanje komunikacije. Informacijska pismenost omogoča starejšim lažjo komunikacijo s svojimi bližnjimi, vključno s sorodniki in vnuki, preko elektronske pošte, družbenih omrežij in video klicev.
3. Sodelovanje v družabnem življenju. S poznavanjem uporabe interneta in elektronskih virov lahko starejši ljudje aktivno sodelujejo v družbenem življenju, poiščejo informacije o svojih hobijih in interesih ter se vključujejo v različne skupnosti.

Vloga knjižnic pri informacijskem opismenjevanju.

1. Izobraževanje in usposabljanje. Knjižnice lahko organizirajo tečaje in delavnice o informacijski pismenosti, prilagojene potrebam starejših. To jim omogoča, da se naučijo osnov računalništva, brskanja po spletu, se poučijo o varnosti na spletu itd.
2. Dostop do virov in tehnologije. Knjižnice so starejšim pomembni viri za dostop do računalnikov, interneta in različnih elektronskih virov. Starejši lahko izkoristijo te storitve za iskanje informacij, za komunikacijo in druge potrebe.
3. Individualna podpora. Knjižnice lahko nudijo individualno podporo starejšim uporabnikom v primeru, da se soočajo s težavami pri uporabi tehnologije. Podpora vključuje pomoč pri iskanju informacij, pri reševanju težav z računalniki in razlago uporabe različnih spletnih storitev.

4. Družabni in kulturni dogodki. Poleg izobraževanja lahko knjižnice organizirajo tudi družabne in kulturne dogodke, ki privabljajo starejše, spodbujajo njihovo udeležbo in prispevajo k ohranjanju duševne vitalnosti.

Informacijska pismenost je ključna za izboljšanje kakovosti življenja starejših, saj jim omogoča večjo neodvisnost, boljšo komunikacijo in aktivno sodelovanje v družbenem življenju. Knjižnice pa igrajo ključno vlogo pri izobraževanju, podpori in omogočanju dostopa do informacij in različnih tehnologij za to skupino prebivalstva.

3 PREDSTAVITEV KNJIŽNICE IVANA POTRČA PTUJ

Začetki današnje Knjižnice Ivana Potrča Ptuj segajo v prva leta po drugi svetovni vojni. Konec leta 1945 je bila na Ptuj ustanovljena Ljudska knjižnica in čitalnica, tri leta kasneje (1948) pa Študijska knjižnica. Leta 1958 sta se obe knjižnici združili v Ljudsko in študijsko knjižnico, ki je imela tri oddelke (Študijski, Ljudski, Mladinski) z ločenim knjižnim fondom in skupno upravo. Posamezni oddelki, ki so dolga leta delovali raztreseni na različnih lokacijah po mestu, so se leta 2000, ob selitvi knjižnice v kompleks Malega gradu, združili pod isto streho. Od leta 1993 se knjižnica imenuje po rojaku, pisatelju in dramatikumu Ivanu Potrču (1913–1993, Štuki pri Ptuj) (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. b; Zmazek, 2018, str. 30).

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, ki je danes ena večjih slovenskih splošnih knjižnic, svojo dejavnost opravlja za 16 občin ustanoviteljic (Mestno občino Ptuj in občine Destričnik, Gorišnica, Hajdina, Juršinci, Kidričevo, Majšperk, Markovci, Videm, Zavrč, Žetale) in pogodbenic (občine Cirkulane, Dornava, Podlehnik, Sveti Andraž v Slovenskih goricah, Trnovska vas) ter za tri občine z ormoškega območja (občine Ormož, Sveti Tomaž, Središče ob Dravi). Izpolnjuje tri vloge, in sicer je lokalna knjižnica za občane MO Ptuj, osrednja knjižnica za območje Upravne enote Ptuj in od leta 2003 osrednja območna knjižnica za Spodnje Podravje.

Notranje je organizirana v naslednje oddelke in službe: Študijski oddelek z mediateko, Mladinski oddelek, Domoznanski oddelek, Oddelek potujoče knjižnice (z bibliobusom), Oddelek nabave, Oddelek obdelave in Oddelek za razvoj in digitalizacijo ter Upravno-tehnična služba (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. b; Zmazek, 2018). Knjižnica hrani preko 350.000 enot gradiva. To obsežno zbirko gradiva letno obogati s približno 11.000 enotami. V knjižnico redno

zahaja več kot 12.000 članov, knjižnica letno zabeleži preko 900.000 transakcij z gradivom (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. b).

Kot območna knjižnica bi morala zagotavljati različne informacijske storitve za vse generacije, vključno s starejšo. Ptujška knjižnica specifičnih potreb starejših obiskovalcev ne izpolnjuje zaradi omejenih sredstev ali ker ne namenja dovolj pozornosti tej skupini uporabnikov in članov knjižnice. Razlogi za to so različni. Kot območna knjižnica se sooča s finančnimi omejitvami, zato izbira, katere storitve bo ponudila članom knjižnice. Lahko se zgodi, da storitve za ljudi v tretjem življenjskem obdobju niso nujno najvišja prioriteta. Knjižnica se bolj osredotoča na informacijsko opismenjevanje mlajših. Osnovnošolci in srednješolci imajo preko šol organiziran prihod v knjižnico, kjer se jih nauči osnove uporabe COBISS-a in Moje knjižnice. Sooča se tudi s kadrovskim problemom, saj tudi zaposleni ne obvladajo povsem uporabe elektronskih storitev v knjižnici. Nazadnje je težava tudi v tem, da starejši člani in uporabniki niso najbolje seznanjeni z vso ponudbo elektronskih storitev, ki so na voljo v knjižnici.

Primarni elektronski vir Knjižnice Ivana Potrča Ptuj je spletna stran, ki se nahaja na naslovu <http://www.knjiznica-ptuj.si>. Na spletni strani lahko uporabniki najdejo informacije o knjižnični dejavnosti, zaposlenih, odpiralnem času, storitvah, aktualnih dogodkih in dragocenostih, ki jih hranimo v naši knjižnici. Nekatere elektronske storitve lahko uporabljajo izključno v prostorih knjižnice (npr. dostop do elektronskih serijskih publikacij), nekatere pa so na voljo tudi na daljavo. Za uporabo storitev knjižnice sta potrebna veljavno članstvo in poravnane finančne obveznosti. Član lahko do vsebin dostopa preko spleta ali si na svojo elektronsko napravo naloži aplikacijo, v katero se prijavi z akronimom knjižnice, številko izkaznice ter geslom za Mojo knjižnico. Knjižnica Ivana Potrča Ptuj nudi svojim uporabnikom različne elektronske storitve.

3.1 COBISS+ IN MOJA KNJIŽNICA

COBISS+ je slovenski sistem za avtomatizirano obdelavo knjižničnega gradiva in izvajanje knjižničnih storitev. Gre za nadgradnjo prejšnjega sistema COBISS, ki je bil vzpostavljen v Sloveniji. COBISS+ predstavlja naprednejšo in bolj integrirano različico, ki se uporablja za avtomatizacijo knjižničnih procesov in zagotavlja dostop do knjižničnih virov. COBISS+ je pomembno orodje za izboljšanje učinkovitosti knjižnic, za omogočanje lažjega dostopa do

knjižničnih virov ter krepitev povezav med knjižnicami. To prispeva k boljši razpoložljivosti informacij za uporabnike in k boljšemu delovanju knjižničnega sistema.

COBISS+ in MOJA KNJIŽNICA: COBISS+ knjižnicam in uporabnikom knjižnic omogoča spletni dostop do vzajemne baze podatkov COBIB, ki je skupni katalog knjižnic, sodelujočih v sistemu COBISS. Servis Moja knjižnica uporabnikom nudi vpogled v izposojeno in rezervirano gradivo, zgodovino izposoj, medknjižnično izposoj, dolgove in omejitve v knjižnici, e-obveščanje ter druge storitve, ki jih knjižnica ponuja svojim uporabnikom (Horjak idr., 2022, str. 24).

3.2 ELEKTRONSKE STORITVE ZA ČLANE KNJIŽNICE

Članom z veljavnim članstvom knjižnica nudi tudi dostop do elektronskih virov, ki jih lahko uporabljajo na svojih računalnikih, tablicah, telefonih ali drugih napravah z neomejenim časovnim dostopom. Za uporabo teh elektronskih storitev član klikne na povezavo na spletni strani knjižnice, vpiše ime knjižnice, številko izkaznice ter geslo za Mojo knjižnico. Te elektronske storitve so:

BIBLOS: Spletni portal nudi izposojno elektronskih knjig, ki jih ima knjižnica zakupljene. Uporabniki lahko za izposojno in branje uporabljajo aplikacijo BIBLOS, ki jo naložijo na lastno elektronsko napravo (telefon, tablico), kupijo bralnik ali si bralnik izposodijo v knjižnici. Izposoditi si je mogoče do 4 knjige hkrati, po 14 dneh se vračilo izvede samodejno (Horjak idr., 2022, str. 30).

AUDIBOOK: Audibook je mobilna aplikacija, ki uporabnikom omogoča enostaven dostop, prenos in predvajanje zvočnih knjig. Za izposojno zvočnih knjig si uporabnik na lastno elektronsko napravo prenese mobilno aplikacijo Audibook, nato pa si lahko izposodi do pet zvočnih knjig hkrati. Tudi pri zvočnih knjigah se vračilo izvede samodejno po 14 dneh (Horjak idr., 2022, str. 30).

BAZA SLOVENSКИH FILMOV (BSF): Člani knjižnice lahko izbirajo med široko paleto slovenskih filmov, vključno s klasikami in novimi celovečernimi filmi ter animiranimi, dokumentarnimi, alternativnimi in eksperimentalnimi filmi. BSF je odličen vir filmov, ki se ne predvajajo več v kinu, na festivalu ali na televiziji. Storitve za uporabnike poteka prek spletne

strani www.bsf.si, kjer si ustvarijo račun in ga povežejo s svojo knjižnico. Izposoja in vračilo filmov sta enostavna: po izposoji je treba v roku 48 ur film aktivirati, nato pa imajo na voljo prav tako 48 ur, da si film ogledajo. Film se nato samodejno vrne. Poleg filmov za knjižnično izposajo imajo tudi dostop do stalne zbirke brezplačnih avdiovizualnih del (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

E-BONITETE.SI: Aplikacija za preverjanje bonitet podjetij je orodje, ki uporabnikom omogoča dostop do celovitih informacij o poslovanju podjetij. Uporabnikom zagotavlja splošne, računovodske in druge finančne podatke o izbranem podjetju. Ti podatki so primerni za poglobljene analize in študije (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

EBSCOhost: V okviru projekta EIFL Direct je na voljo podatkovna zbirka EBSCOhost, ki ponuja dostop do različnih baz podatkov s celotnimi besedili, kot so: Academic Search Elite (znanstvene revije s širokim spektrom tematik), MasterFile Premier (multidisciplinarna zbirka, ki zajema različna področja znanja), Regional Business News (poslovne publikacije, predvsem iz Združenih držav Amerike), ERIC (podatkovna zbirka s področja izobraževanja), GreenFILE (raziskave, ki obravnavajo človeški vpliv na okolje), Business Source Main Edition (zbirka, ki se osredotoča na marketing, management in druge poslovne tematike) (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

3.3 ELEKTRONSKE STORITVE ZA VSE UPORABNIKE

Za uporabo nekaterih storitev ni nujno, da je uporabnik včlanjen v knjižnico, saj so na voljo vsem, ki imajo dostop do spleta. Knjižnica Ivana Potrča Ptuj nudi povezave do naslednjih portalov:

Dobre knjige: Spletni portal je namenjen ljubiteljem kakovostne literature in ponuja knjižna priporočila za različne žanre, avtorje, naslove in narodnosti. Uporabnikom omogoča, da poiščejo knjige po različnih kriterijih, vključno z abecednim seznamom avtorjev in naslovov, omogoča iskanje po žanrih in narodnostih ter napredno iskanje, ki omogoča tudi iskanje po literarnih nagradah in priporočilih knjižničarja. Dobre knjige so povezane s sistemom COBISS, kar uporabnikom portala omogoča dostop do informacij o razpoložljivosti knjig, pregled in rezervacijo zelenega gradiva v izbrani splošni knjižnici (Horjak idr., 2022, str. 32).

Obrazi slovenskih pokrajin: Portal Obrazi slovenskih pokrajin je spletni biografski leksikon, ki predstavlja znane osebnosti slovenskih pokrajin, Slovencev v zamejstvu in po svetu. Med njimi so pisatelji, pesniki, literarni zgodovinarji in kritiki, novinarji, slikarji, glasbeniki, arhitekti, igralci, duhovniki, znanstveniki, raziskovalci, profesorji, učitelji, gospodarstveniki, politiki, športniki in mnogi drugi. Projekt upravlja Mestna knjižnica Kranj v sodelovanju z osrednjimi območnimi knjižnicami (Horjak idr., 2022, str. 31).

Kamra: Portal Kamra je spletno mesto, namenjeno združevanju digitaliziranih domoznanskih vsebin, ki jih hranijo knjižnice, lokalne kulturne ustanove in druge organizacije. Portal z zagotavljanjem brezplačne infrastrukture omogoča enostaven dostop do digitaliziranih vsebin, ki jih ustvarjajo in pripravljajo kompetentne organizacije za svoja področja. Uporabniki lahko dostopajo do dragocenih informacij, ki so se prej hranile v skladiščih knjižnic, arhivov, muzejev, v arhivih društev ali šolskih zbornic. Portal Kamra s tem omogoča širši dostop do bogate lokalne kulturne dediščine in povečuje prepoznavnost ter dostopnost teh vsebin na svetovnem spletu (Horjak idr., 2022, str. 31).

dLib: Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si) je spletni informacijski vir, ki omogoča dostop do raznolikih digitalnih vsebin s področja znanosti, umetnosti in kulture. Ta vir predstavlja ključni del sodobne infrastrukture za izobraževalne in znanstvenoraziskovalne procese ter enega od temeljev informacijske družbe. Zaradi avtorskih pravic večino digitaliziranega gradiva predstavljajo starejša dela (ustvarjena pred letom 1945), vključno z velikim številom knjig, časopisov, časnikov, fotografij, rokopisov, notnega gradiva in drugih kulturnih zakladov, ki jih hranijo slovenske knjižnice (Horjak idr., 2022, str. 32)

Akadska digitalna zbirka Slovenije: Na spletnem portalu ADZ lahko uporabniki najdejo različne digitalne zbirke, ki so jih ustvarile akademske in raziskovalne ustanove, kot so univerze, raziskovalni inštituti ter druge organizacije, ki se ukvarjajo z znanstvenim delom. ADZ združuje digitalne zbirke, ki vključujejo znanstvene članke, konferenčne prispevke, doktorske disertacije, magistrska dela, diplomske naloge, strokovne članke, knjige in druga akademska gradiva (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

IUS-INFO: Portal IUS-INFO je spletni vir, ki vključuje slovensko in evropsko zakonodajo, sodno prakso, objave Uradnega lista RS in EU ter druge pravne in poslovne vsebine.

IUS-INFO Hrvaška: Portal s hrvaško zakonodajo, sodnimi odločbami ter različnimi orodji in pripomočki, ki so koristni za poslovanje na Hrvaškem (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

FinD-INFO: Finančni, računovodski, davčni in pravni portal je spletni vir, ki združuje slovensko in evropsko zakonodajo, sodno prakso na davčno-finančnem področju, strokovne članke, inšpekcijske preglede Finančne uprave Republike Slovenije (FURS), pojasnila in mnenja FURSA ter druge vsebine finančne, davčne, računovodske in pravne narave (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

Slovar slovenskega knjižnega jezika: Spletni dostop do slovarja slovenskega knjižnega jezika je prosto dostopen na FRAN-u (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

PressReader: Portal PressReader omogoča prost dostop do več kot 7000 časopisov in revij iz več kot 120 držav sveta, vključno z nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi časopisi iz Evrope, Azije, Avstralije, Afrike ter Latinske in Severne Amerike. Med slovenskimi časopisi so na voljo Delo, Dnevnik, Nedeljski dnevnik ter Potovanja in stil. Z uporabo aplikacije PressReader lahko uporabniki časopise in revije preko brezžičnega omrežja prenesejo na svojo mobilno napravo ter jih kasneje berejo tudi brez internetne povezave (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, b. d. a).

4 RAZISKAVA

4.1 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

Tehnološkemu napredku in naraščajoči količini digitaliziranih vsebin so sledile tudi knjižnice. Ptujška knjižnica kot osrednja območna knjižnica tako članom in uporabnikom omogoča dostop do različnih elektronskih storitev, vendar se zelo pogosto dogaja, da člani in uporabniki vseh ponujenih možnosti ne poznajo in tudi ne koristijo. Niso redki primeri, da do izposojevalnega pulta pridejo uporabniki v tretjem življenjskem obdobju z listkom, na katerega so lastnoročno zapisali, kaj bi potrebovali, in z željo, da jim gradivo pomagamo poiskati na policah. Običajno je potrebno njihove želje preveriti v knjižničnem katalogu, da ugotovimo, ali je gradivo prosto

za izposajo. Ko starejšim vljudno ponudimo možnost rezervacije oziroma naročanje gradiva preko COBISS+ in Moje knjižnice, pogosto slišimo, da jim je tako ljubše in čisto v redu.

Eno izmed poslanstev knjižnice je vseživljenjsko izobraževanje uporabnikov vseh starosti in s tem zavedanjem smo izvedli raziskavo o tem, kakšna je informacijska pismenost uporabnikov v tretjem življenjskem obdobju.

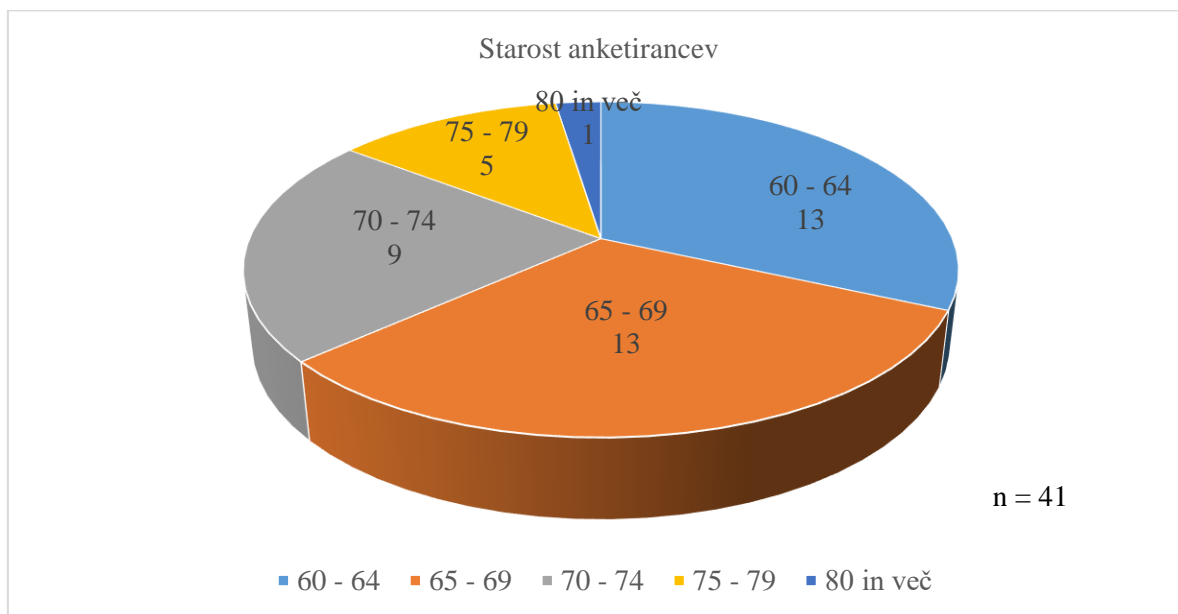
4.2 RAZISKOVALNA METODA

Izbrana raziskovalna metoda je bila anketa, tj. kvantitativna metoda, značilna za družboslovne vede. Avtorica Ambrožič (2005, str. 23–52) pravi, da nam anketna metoda služi za zbiranje podatkov o človeškem vedenju, kot so sposobnosti, stališča, mišljenje, vrednote in čustva, ki jih opazovanje ali statistični podatki ne morejo razkriti. Ankete so tudi ekonomične, saj omogočajo zbiranje velikega števila podatkov v kratkem času. Vendar je pri uporabi anketnega vprašalnika potrebno upoštevati tudi nekatere slabosti. Vprašalnik ne sme biti prezahteven; pomembno je prilagoditi raven zahtevnosti vprašanj najnižji ravni znanja udeležencev. Obstaja možnost, da anketiranci odgovarjajo v skladu z družbenimi normami, kar lahko izkrivlja rezultate. Anonimnost in uporaba indirektnih, posrednih vprašanj lahko pomagata zmanjšati ta pojav, saj spodbujata iskrenost in zmanjšujeta pristranskost odgovorov. Kljub omenjenim omejitvam je anketa še vedno koristno orodje za raziskovalce, ko ti želijo pridobiti vpogled v mnenja, vedenje in stališča posameznikov. Pravilna uporaba te metode in upoštevanje njenih omejitev nam lahko pomagata pridobiti koristne informacije, tako je bilo tudi v našem primeru.

Za izvajanje ankete smo uporabili spletno orodje Ika. Knjižnica Ivana Potrča Ptuj ima 1050 članov v tretjem življenjskem obdobju, pomeni, da so starejši od 60 let. Izbrali smo neverjetnostni vzorec s priložnostnim in namenskim vzorčenjem. Anketo je izpolnilo 41 članov, ki so v tretjem življenjskem obdobju. Anketo smo izvajali od 20. 3. do 31. 3. 2023, in sicer je bila objavljena na spletni strani in družbenih medijih Knjižnice Ivana Potrča Ptuj. Hkrati smo jo izvajali tudi v pisni obliki. Anketni vprašalnik je bil na voljo na glavnem izposojevalnem pultu v študijskem oddelku knjižnice in uporabniki, ki so se ga namenili izpolniti, so se lahko umaknili v čitalnico, da so imeli zagotovljeno zasebnost. Izkazalo se je, da je bilo več anket izpolnjenih v prostorih knjižnice kakor preko spleta. Anketa (Priloga 1) je imela devet vprašanj,

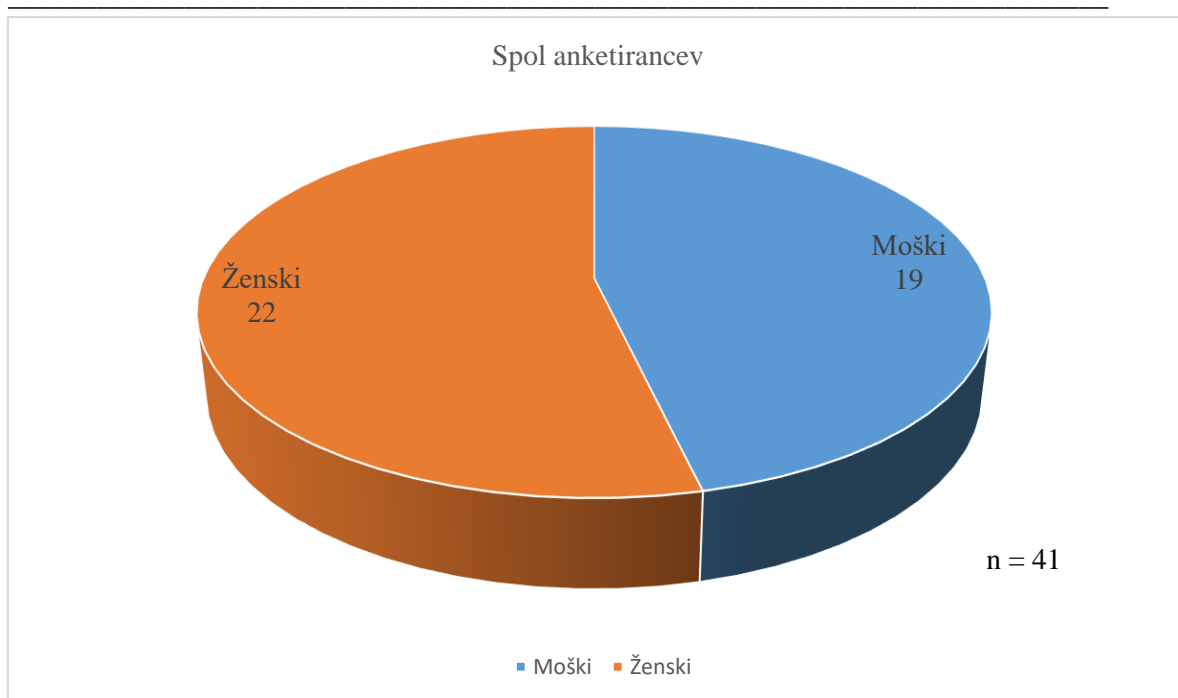
od tega je bilo eno odprto. Po zaključku ankete smo vnesli podatke tiskanih verzij anket v spletno orodje 1ka.

4.3 REZULTATI

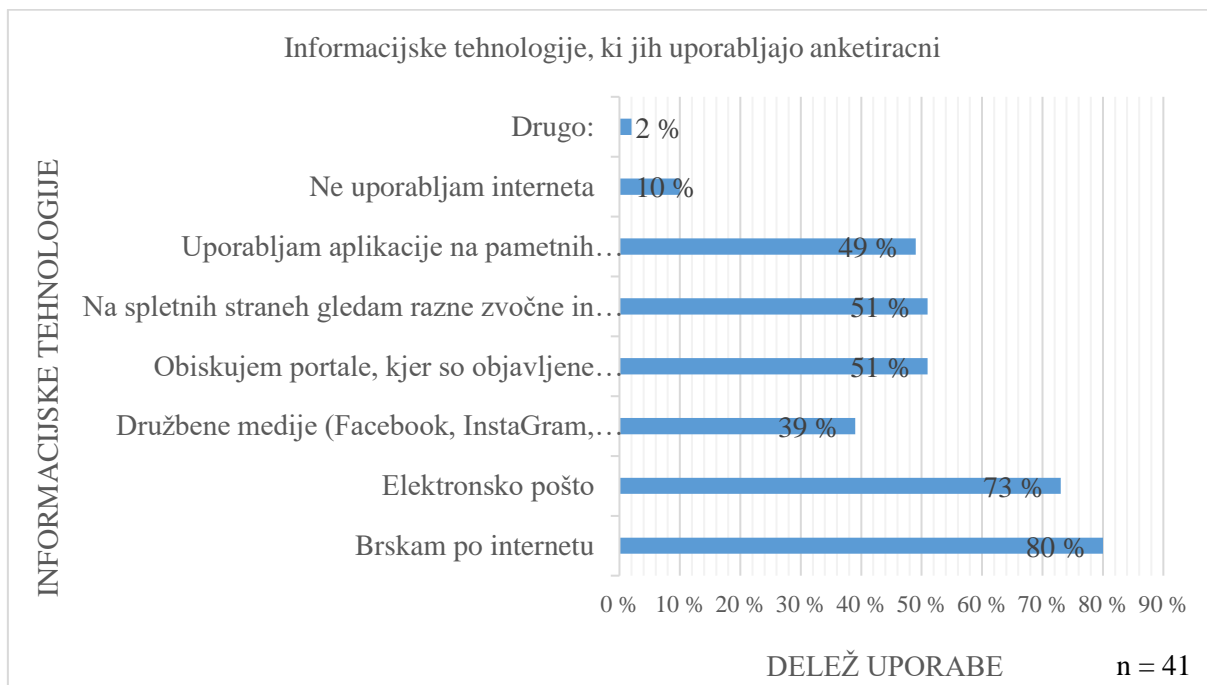
Slika 1: Starost anketirancev

V anketi je sodelovalo 41 oseb (Slika 1). Največ aktivnih članov knjižnice, ki so izpolnili anketo, je starih med 60 in 69 let, in sicer 26, od 70 do 80 let jih je 14. Več kot 80 let je bila stara le ena oseba.

Slika 2: Spol anketirancev

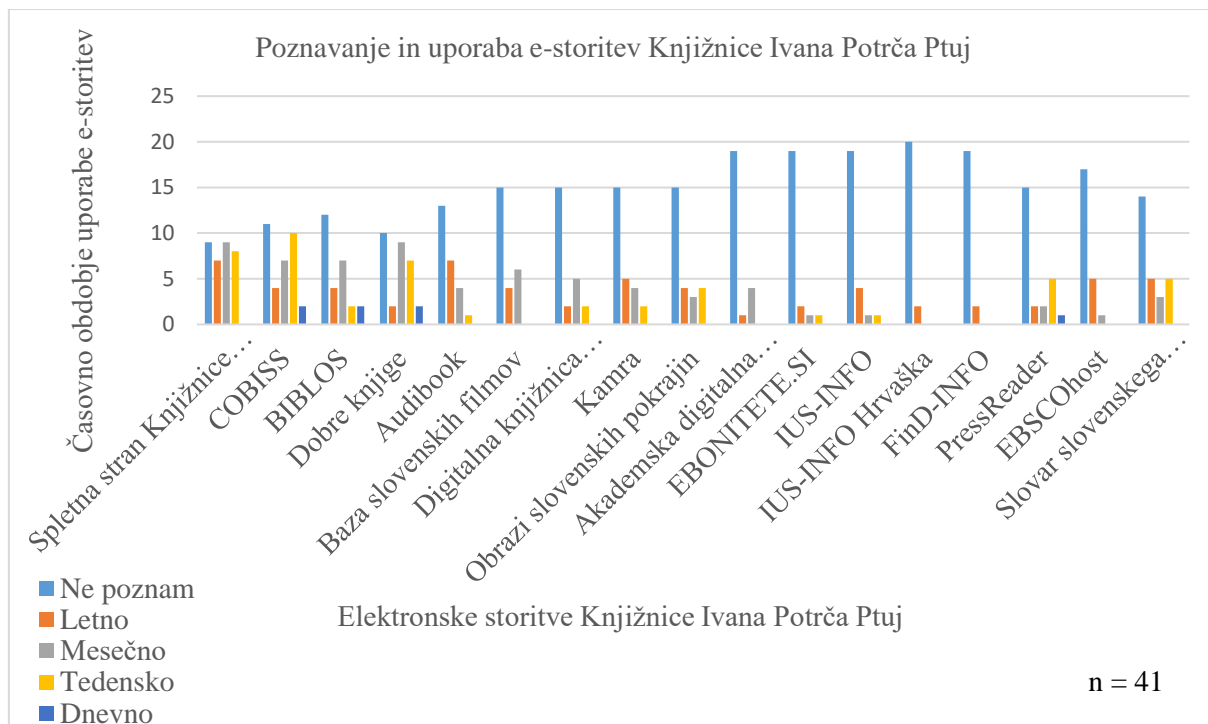
Slika 2 nam prikazuje spol anketiranih. V vzorec smo zajeli 19 moških in 22 žensk.

Slika 3: Informacijske tehnologije, ki jih uporabljajo anketiranci

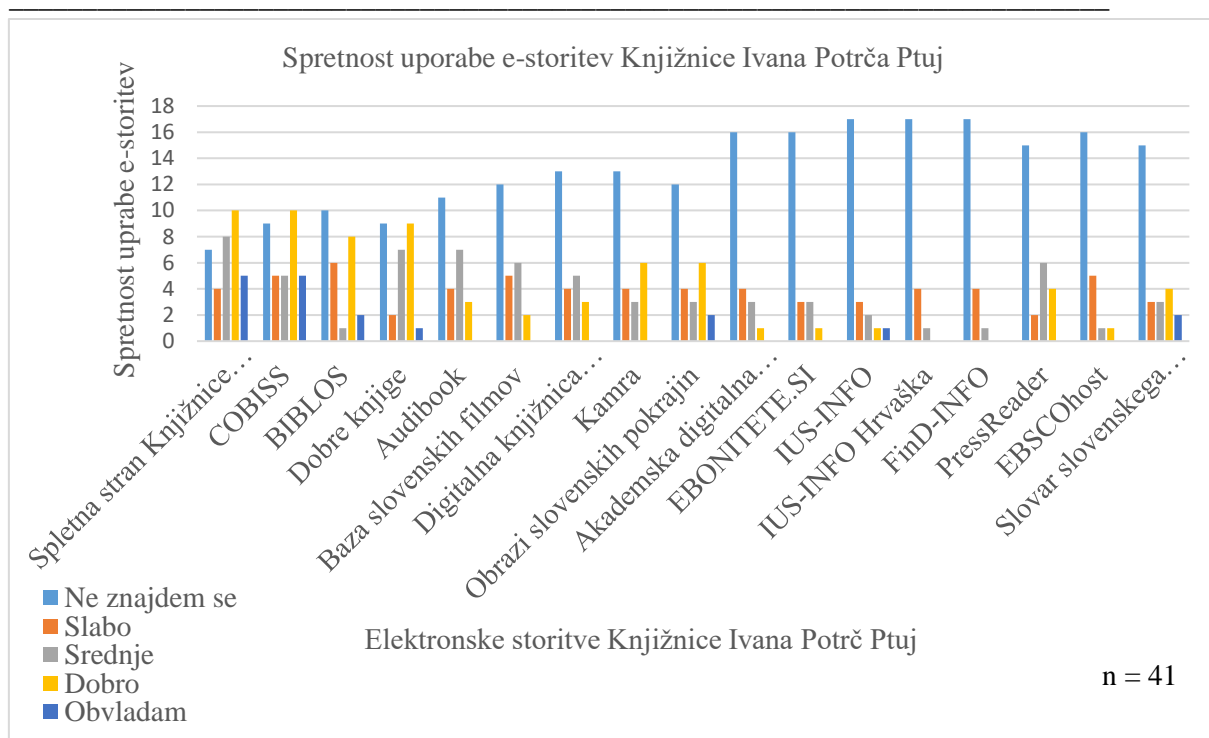
Iz Slika 3 je razvidno, da 80 % anketiranih brska po internetu, 73 % jih uporablja elektronsko pošto, 51 % obiskuje portale, kjer berejo dnevne novice. 51 % anketiranih uporablja internet za

gledanje zvočnih in video vsebin. 49 % jih zna uporabljati pametne telefone, tablice in računalnike. Nekaj manj, 39 %, jih uporablja družbene medije in le 10 % jih ne uporablja interneta. Eden izmed anketiranih je še dodal, da uporablja programa, kot sta Skype in Zoom, za video konference.

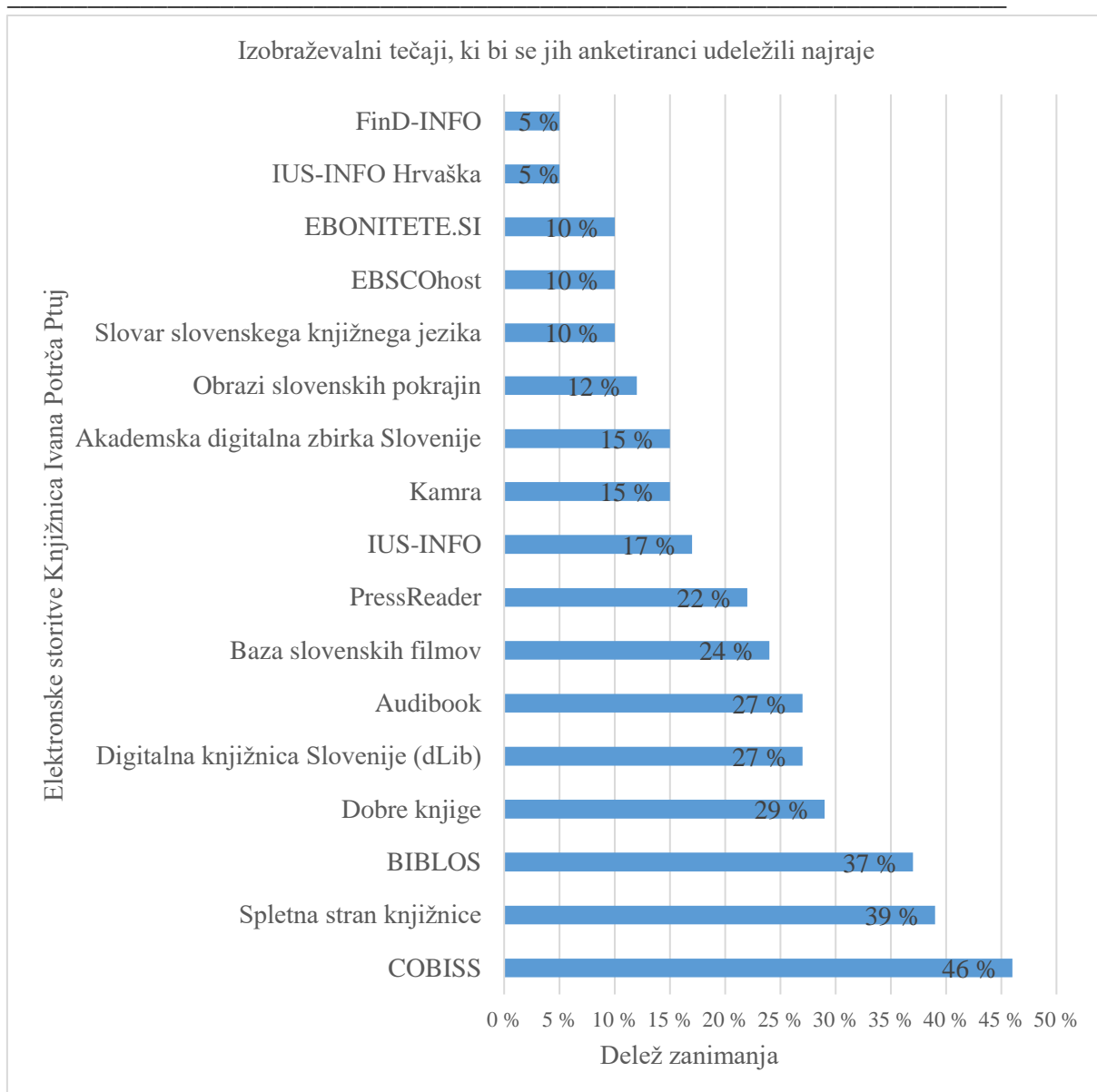
Slika 4: Poznavanje in uporaba e-storitev Knjižnice Ivana Potrča Ptuj

Na Slika 4 vidimo, da polovica anketiranih pozna in pogosto uporablja spletno stran Knjižnice Ivana Potrča Ptuj, COBISS, BIBLOS in Dobre knjige. Približno ena četrtnina jih pozna in uporablja Audibook, Bazo slovenskih filmov, dLib.si, Kamro, PressReader in Slovar slovenskega knjižnega jezika. Manj kot 10 % jih pozna in uporablja Akademsko digitalno zbirko Slovenije, Ebonitete, IUS-INFO, IUS-INFO Hrvaška, FinD-INFO in EBSCOhost.

Slika 5: Spretnost uporabe e-storitev Knjižnice Ivana Potrča Ptuj

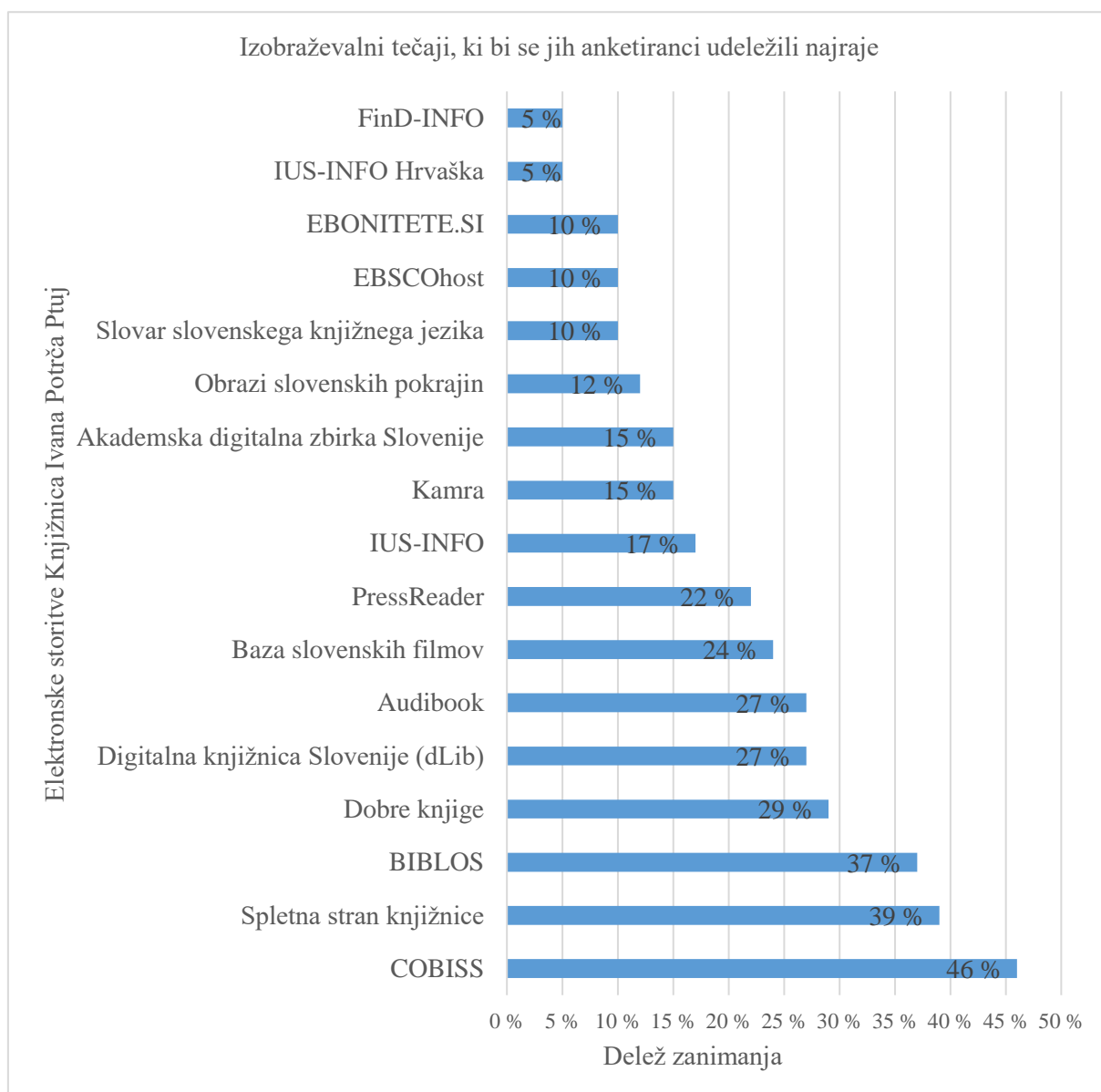
Slika 5 prikazuje, da so anketirani spretni pri uporabi spletne strani Knjižnice Ivana Potrča Ptuj, prav tako uporabljajo COBISS, BIBLOS in Dobre knjige. Audibook, Baza slovenskih filmov, dLib, Kamra, Obrazi slovenskih pokrajin in PressReader so dostopi, ki jih starejši uporabljajo manj pogosto. Razlog je morda v zahtevnosti dostopanja, na dva od naštetih portalov se je namreč potrebno tudi registrirati in ustvariti uporabniški račun. Najslabše se znajdejo pri uporabi Akademsko digitalne zbirke Slovenije, Ebonitete, IUS-INFO, IUS-INFO Hrvaška, FinD-INFO in EBSCOhost.

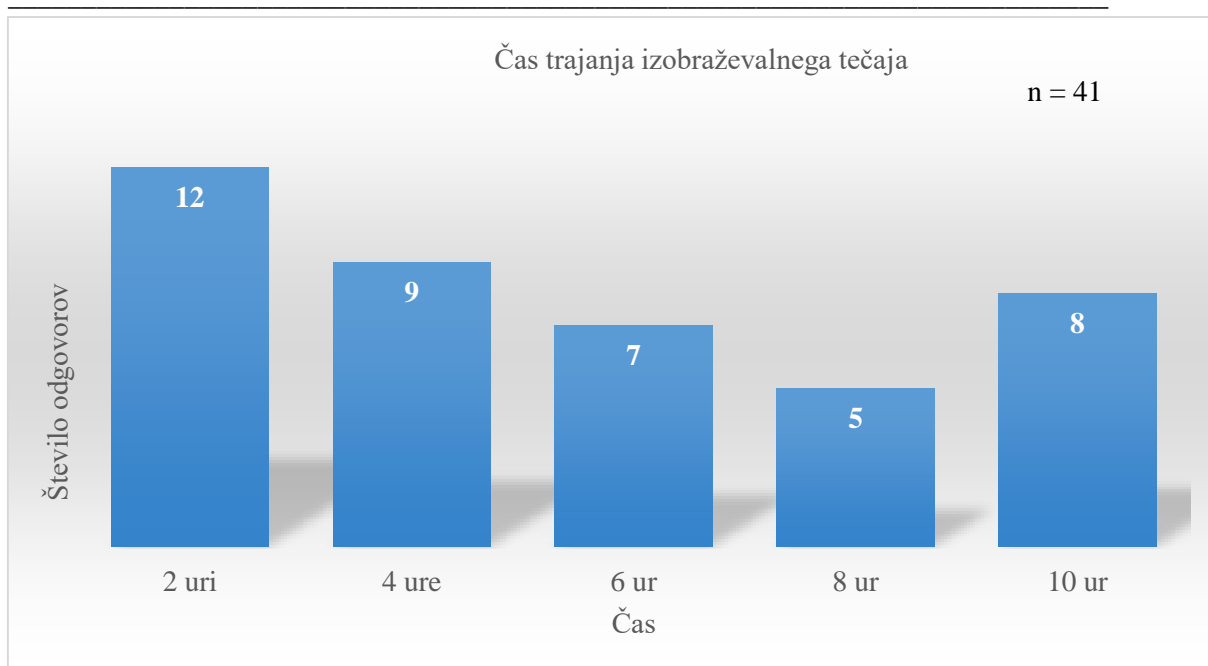
Slika 6: Izobraževalni tečajji, ki bi se jih anketiranci najraje udeležili.

Iz

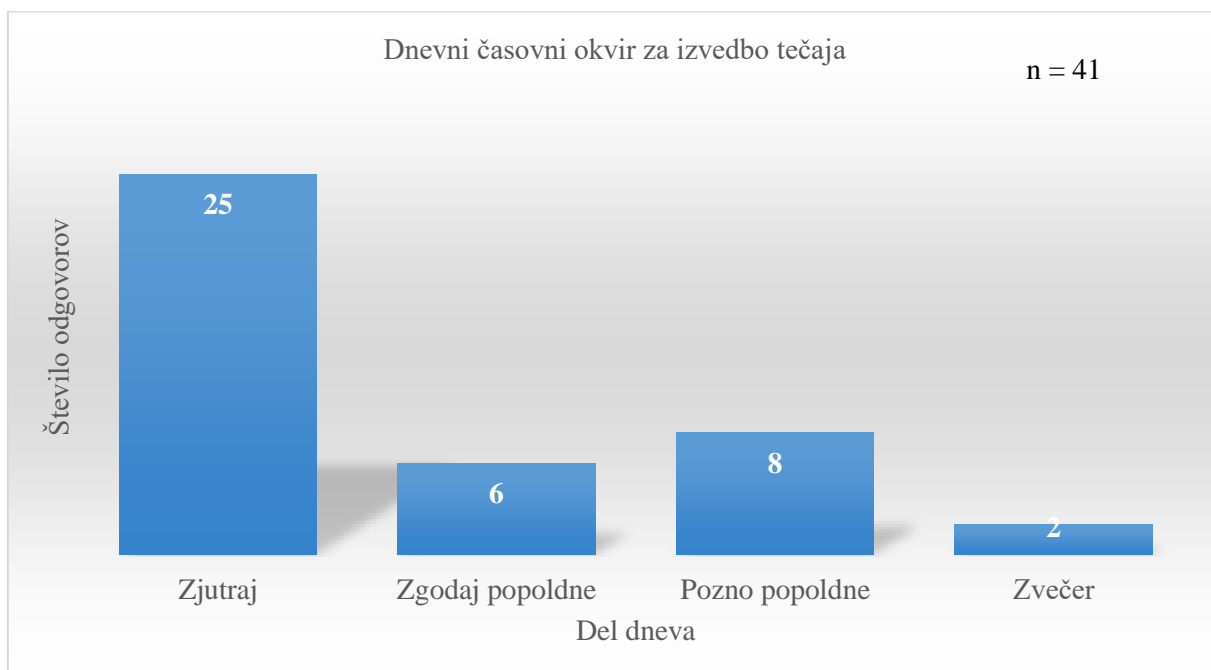

Slika 6 vidimo, da bi se 46 % anketiranih najraje udeležilo izobraževalnega tečaja COBISS, sledi tečaj uporabe spletne strani Knjižnice Ivana Potrča Ptuj z 39 %. S 37 % sledi BIBLOS, Dobre knjige so na četrtem mestu z 29 %. Audibook in dLib.si si delita mesto s 27 %, sledi Baza slovenskih filmov s 24 % in PressReader z 22 %. Uporabniki bi se tečaja iz uporabe IUS-INFO udeležili v 17 %. Kamra in Akademska digitalna zbirka Slovenije zanimata samo 15 % anketiranih. Portal Obrazi slovenskih pokrajin je zanimiv le za 12 % anketiranih, še manj aktualni so Ebonitete, EBSCOhost in Slovar slovenskega knjižnega jezika z 10 % ter IUS-INFO Hrvaška in FinD-INFO s 5 %.

Slika 7: Čas trajanja izobraževalnega tečaja

Na Slika 7 vidimo, da je anketiranim najbližji dvourni tečaj, tovrstnega bi se jih udeležilo največ. Sledi želja, da bi Knjižnica Ivana Potrča Ptuj izvajala tečaj dvakrat po dve uri, za tem bi si želeli izvajanja tečaja petkrat po dve uri. Na zadnjem mestu pa sta želji po izvedbi tečaja trikrat po dve uri in štirikrat po dve uri.

Slika 8: Dnevni časovni okvir za izvedbo tečaja

Slika 8 nam prikazuje, da bi termine tečajev bilo smiselno načrtovati zjutraj in v dopoldanskem času, kajti anketa je pokazala, da je to čas, ki anketiranim najbolj ustreza. Že v popoldanskem času interes upade, večerni termin pa je dobil najmanj glasov.

Na zadnje anketno vprašanje *Veseli bomo vaših idej, želja, izboljšav in predlogov* smo dobili dva odgovora, in sicer:

Prva oseba navaja: »Nimam pripomb. Zadovoljna z delom knjižnice in delavci knjižnice so super.«, druga pa: »Zame ste že zdaj odlični.«

5 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Zaradi majhnega vzorca (41 anketiranih od 1050 aktivnih članov starejših od 60 let) ne moramo posploševati rezultatov na celotno populacijo aktivnih članov Knjižnice Ivan Potrča Ptuj v tretjem življenjskem obdobju. Težave so nastopile tudi pri izvedbi ankete, saj veliko uporabnikov enostavno ni želelo sodelovati, češ da nimajo časa ali jih ne zanima. Nekaj jih je anketo vzelo tudi s seboj, rekoč, da naslednjič, ob obisku knjižnice, prinesejo izpolnjene, kar se pogosto ni zgodilo. Preko spletnega orodja Ika je bilo izpolnjenih 16 anket, 25 tiskanih pa so uporabniki anonimno izpolnili v čitalnici knjižnice študijskega oddelka. To je tudi neke vrste pokazatelj, da starejši uporabniki ne brskajo po spletni strani Knjižnice Ivana Potrča Ptuj ali po družbenih medijih, kjer smo promovirali anketo.

V prvi hipotezi smo predpostavili, da *uporabniki v tretjem življenjskem obdobju niso spretni pri uporabi informacijskih tehnologij*. Glede na rezultate ankete ugotavljamo, da hipoteze ne moremo potrditi, saj več kot 80 % sodelujočih v anketi uporablja internet, nekaj manj elektronsko pošto, več kot polovica jih bere spletne portale z novicami in spremlja video in zvočne vsebine, ki so na internetu. Upad deleža uporabe družbenih medijev (39 %) se kaže v tem, da so uporabniki bodisi prestari bodisi jim je uporaba odveč oziroma zanje nima pomena. Samo 10 % anketirancev ne uporablja interneta, razloga sta verjetno pomanjkanje računalniške opreme ali kakšna druga omejitev, so pa tudi nekateri, ki ga zavestno ne želijo uporabljati.

Druga hipoteza se glasi *Uporabniki v tretjem življenjskem obdobju slabo poznajo elektronske storitve, ki jih nudi Knjižnica Ivana Potrča Ptuj*. Izkazalo se je, da hipoteza drži, kajti le slaba

polovica anketiranih zna uporabljati in redno uporablja elektronske storitve, ki so na voljo v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Najpogosteje, kjer so tudi najbolj spretni, uporabljajo spletno stran Knjižnice Ivana Potrča Ptuj, COBISS, BIBLOS in portal Dobre knjige. Aplikaciji in portal so na »spletnem tržišču« že dlje časa, zato so se jih naučili uporabljati tudi starejši. Knjižnica dobiva veliko promocijskega materiala o omenjenih storitvah, kar še dodatno pozitivno vpliva na zanimanje za njihovo uporabo. Velik upad poznavanja in spretnosti uporabe opazimo pri aplikacijah in portalih Audibook, Baza slovenskih filmov, Digitalna knjižnica Slovenije, Kamra, Obrazi slovenskih pokrajin, PressReader in pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Audibook, Baza slovenskih filmov in Obrazi slovenskih pokrajin so v knjižnici dokaj nove elektronske storitve. Kljub promoviranju elektronskih storitev in spodbujanju članov, naj storitve preizkusijo, ni velikega interesa. Pri Audibooku je težava, ker je potrebno naložiti aplikacijo in potem vnašati podatke, kot sta številka članske izkaznice in geslo. Baza slovenskih filmov ima za starejšo osebo dokaj neprijazen način registracije, dodeljevanja številke pin in povezovanja s knjižnico. Obrazi slovenskih pokrajin je pa relativno nov portal, starejši pa so še vedno navajeni uporabljati portal Spodnjepodravci.si. Kamra je zaradi svoje domoznanske tematike zelo specifičen portal, ki ne doseže zanimanja starejših uporabnikov. Zelo slabo poznajo in se ne znajdejo pri uporabi portalov, kot so Akademsko digitalna zbirka Slovenije, Ebonitete, IUS-INFO, IUS-INFO Hrvaška, FinD-INFO in EBSCOhost. Ti portali so vsak zase zasnovani za specifično strokovno usposobljene uporabnike. V veliki večini so uporabniki v tretjem življenjskem obdobju zaključili s svojim akademskim in strokovnim delom, zato nimajo interesa, da bi obiskovali in se seznanjali z vsebinami zgoraj naštetih portalov.

Hipoteza tri trdi *Uporabniki v tretjem življenjskem obdobju bi se želeli udeležiti izobraževalnih tečajev, ki bi jih začeli izvajati v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj.* Na osnovi rezultatov ankete ugotavljamo, da hipoteza drži. Udeleženci ankete izražajo največje zanimanje za izvedbo izobraževalnih tečajev za COBISS, BIBLOS, Dobre knjige, Audibook, Digitalna knjižnica Slovenije, Baza slovenskih filmov in PressReader. IUS-INFO, Kamra, Akademsko zbirka Slovenije, Obrazi slovenskih pokrajin, Ebonitete, EBSCOhost, Slovar slovenskega knjižnega jezika, IUS-INFO Hrvaška in FinD-INFO žal našim anketirancem niso preveč zanimivi. Anketirani uporabniki bi se najraje udeležili izobraževalnih tečajev v dopoldanskih ali jutranjih urah, in sicer v dvournem sklopu. Starejši so načeloma bolj aktivni zjutraj in dopoldne, hkrati so v tem času tudi najbolj razpoloženi za učenje novih stvari.

Rezultati ankete so pokazali, da bi v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj bilo najbolj smiselno izvajati izobraževalne tečaje v dopoldanskih urah, in sicer v dvournem sklopu na teden. Anketirani si najbolj želijo podrobneje spoznati uporabo COBISS-a, spletne strani Knjižnice Ivana Potrča Ptuj, BIBLOS-a, portala Dobre knjige in aplikacije Audibook. V primeru, da bi se pokazalo veliko zanimanje za izobraževalne tečaje, bi, v dogovoru z vodstvom knjižnice, nabavili pet prenosnih tabličnih računalnikov. Za manjše skupine bi izvedli tečaje v prostorih sejne sobe. Pri številčnejši udeležbi bi tečaje izvedli v razstavišču Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

Digitalna doba, v kateri živimo, nas sili, da se neprestano prilagajamo in učimo uporabe novih tehnologij. Za nadaljnjo raziskavo bi bilo zanimivo raziskati informacijsko pismenost delovno aktivne populacije, ki obiskuje ptujsko knjižnico, ob predpostavki, da so mlajši bolj informacijsko pismeni od starejših. V tem primeru bi lahko kot območna knjižnica izvedli tečaje uporabe elektronskih storitev na daljavo. Za mlajše člane bi lahko izvedeli medvrstniško učenje uporabe elektronskih storitev, kajti osebe se bolje počutijo in več naučijo, če so v družbi vrstnikov. Pri najmlajših uporabnikih je zelo popularno interaktivno učenje preko video iger; to je zelo učinkovito za tiste, ki se prvič srečujejo z novimi tehnologijami in veščinami. Kot javna ustanova bi lahko nudili tudi prostore prostovoljcem, če bi ti želeli izvajati izobraževalne tečaje informacijskega opismenjevanja za obiskovalce knjižnice.

Knjižnice usmerjajo raziskave na informacijsko opismenjevanje starejših in na to, kako jim približati uporabo digitalne tehnologije. Družba se še naprej stara, digitalna tehnologija pa ima vse večjo vlogo pri dostopu do informacij ter njihovi širitvi.

Digitalna pismenost za starejše – knjižnice bodo raziskovale potrebe starejših na področju digitalne pismenosti. Raziskave lahko vključujejo študije o tem, kako so starejši večji uporabe družbenih omrežij, spletnih virov o zdravju ali e-knjigah.

Prilagojeni programi za informacijsko pismenost starejših – raziskali in ocenjevali bi učinkovitost prilagojenih programov, vpliv individualnega usposabljanja, delavnic ali spletnih vaj.

Nadaljnji programi bi lahko bili usmerjeni v medgeneracijsko sodelovanje, kot je vključevanje starejših v mentorstvo, v pripovedovanje zgodb različnim starostnim skupinam ter v

sodelovalne projekte z mlajšimi generacijami. S programi bi lahko ugotavljali, katere so koristi premostitve generacijskih vrzeli.

Informacijska pismenost starejših je večplastna, naslavlja edinstvene potrebe in izzive starajoče se populacije v kontekstu spreminjajočih se tehnoloških in informacijskih okolij. V prihodnjih letih bi raziskave in programi igrali ključno vlogo pri oblikovanju razvoja knjižničnih storitev in programov za starejše.

6 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Akhtyan, A. G., Anikeeva, O. A., Sizikova, V. V., Shimanovskaya, Y. V., Starovoitova, L. I., Medvedeva, G. P. in Kozlovskaya, S. N. (2018). Information literacy of older people: social aspects of the problem. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 9(11), 1789–1799.
- Ambrožič, M. (2005). Anketna metoda. V A. Šauperl (ur.), *Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Beevi, B. (2018). Information literacy: a framework of library profession. *IJRAR* 5(3), 80–85.
- Frailon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T. in Duckworth, D. (2020). *Preparing for life in a digital world: IEA international computer and information literacy study 2018 international report*. Springer Nature.
- Horjak, J., Očko, L. in Videc, A. (2022). *Enostavna uporaba e-storitev: priročnik za digitalno opismenjevanje*. Lokalna akcijska skupina Raznolikost podeželja.
- Kishore Kumar, S. in Surendran, B. (2015). Information literacy for lifelong learning. *International Journal of Library and Information Studies*, 5(2), 130–138.
- Knjižnica Ivana Potrča Ptuj. (b. d. a). *E-viri dostopni na daljavo*. <https://www.knjiznica-ptuj.si/e-knjiznica/e-viri-dostopni-na-daljavo/>
- Knjižnica Ivana Potrča Ptuj. (b. d. b). *O knjižnici*. <https://www.knjiznica-ptuj.si/o-knjiznici/>
- Malovrh, P. (2019). *Leta 2060 bo »starina« že vsak tretji Slovenec*. <https://www.delo.si/novice/slovenija/leta-2060-bo-starina-ze-vsak-tretji-slovenec/>
- Nelisa, M. in Ardoni, A. (2017). The information literacy model of library users in supporting tridharma. V E. Moria, R. Refnaldi in M. Zaim (ur.), *Sixth International Conference on Languages and Arts (ICLA 2017)* (str. 349–354). Atlantis Press.

- Vidal, E. in Toro, Y. (2020). Information literacy for lifelong learning: an experience with personal learning environments. V C. Vidal-Silva, J. Serrano-Malebran in F. Pereira (ur.), *39th International Conference of the Chilean Computer Science Society (SCCC)* (str. 1–6). IEEE.
- Vieira Vitorino, E., Goulart Righetto, G. in Probst Purnhagen Packe, C. R. (2019). Information literacy of elderly: a prototype headed to their information needs. V F. V. Amaral in E. C. D. Corrêa (ur.), *Revista Digital de Biblioteconomia e Ciencia da Informacao* (str. 17–19). Biblioteconomia e Ciência da Informação.
- Zdražilová, I. in Vizváry, P. (2021). Digital literacy competencies and interests of elderly people. S. Kurbanoglu, S. Špiranec, Y. Ünal, J. Boustany in D. Kos (ur.), *Information literacy in a post-truth era: 7th European Conference on Information Literacy, ECIL 2021* (str. 137–146). Springer International Publishing.
- Zmazek, M. (2018). 70 let ptujske študijske knjižnice (1948–2018). V M. Neudauer (ur.), *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj: 1948–2017: zbornik prispevkov* (str. 25–109). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

PRILOGA

Priloga 1: Anketni vprašalnik

INFORMACIJSKO OPISMENJEVANJE UPORABNIKOV V TRETJEM ŽIVLJENJSKEM OBDOBJU V KNJIŽNICI IVANA POTRČA PTUJ

V Knjižnici Ivana Potrča Ptuj izvajamo anketo na temo informacijske pismenosti naših uporabnikov, ki so v tretjem življenjskem obdobju. Če spadate v to kategorijo, vas vljudno prosimo, da izpolnite to kratko anketo. Anketa je anonimna. Podatki, ki jih bomo pridobili z vašim sodelovanjem, nam bodo pripomogli k izboljšanju storitev v naši knjižnici. Anketa bo trajala od 20. 3. do 31. 3. 2023. Prosim, da si vzamete nekaj minut in s klikom na Naslednja stran pričnete z izpolnjevanjem ankete.

Q1 - Vaša starost?

60–64

65–69

70–74

75–79

80 in več

Q2 - Vaš spol?

Moški

Ženski

Q3 - Katere internetne storitve uporabljate? (Možnih je več odgovorov.)

Brskam po internetu.

Elektronsko pošto.

Družbene medije (Facebook, Instagram, Twitter, forumi ...).

Obiskujem portale, kjer so objavljene dnevne novice.

Na spletnih straneh gledam razne zvočne in video vsebine.

Uporabljam aplikacije na pametnih telefonih, tablicah in računalnikih.

Ne uporabljam interneta.

Drugo:

Q4 - Katere e-storitve Knjižnice Ivana Potrča Ptuj poznate in kako pogosto jih uporabljate?

Ne poznam   Letno   Mesečno   Tedensko   Dnevno

Spletna stran Knjižnice Ivana Potrča Ptuj

COBISS

BIBLOS

Dobre knjige

Audibook

Baza slovenskih filmov

Digitalna knjižnica Slovenije (dLib)

Kamra

Obrazi slovenskih pokrajin

Akadska digitalna zbirka Slovenije

EBONITETE.SI

IUS-INFO

IUS-INFO Hrvaška

FinD-INFO

PressReader

EBSCOhost

Slovar slovenskega knjižnega jezika

Q5 - Kako spretni ste pri uporabi e-storitev Knjižnice Ivana Potrča Ptuj?

Ne najdem se   Slabo   Srednje   Dobro   Obvladam

Spletna stran Knjižnice Ivana Potrča Ptuj

COBISS

BIBLOS

Dobre knjige

Audibook

Baza slovenskih filmov

Digitalna knjižnica Slovenije (dLib)

Kamra

Obrazi slovenskih pokrajin

Akadska digitalna zbirka Slovenije

EBONITETE.SI

IUS-INFO

IUS-INFO Hrvaška

FinD-INFO

PressReader

EBSCOhost

Slovar slovenskega knjižnega jezika

Q6 - V primeru, da bi v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj začeli izvajati izobraževalne tečaje za uporabo e-storitev knjižnice za osebe v tretjem življenjskem obdobju, katerega tečaja bi se udeležili najraje? (Možnih je več odgovorov.)

Spletna stran Knjižnice Ivana Potrča Ptuj

COBISS

BIBLOS

Dobre knjige

Audibook

Baza slovenskih filmov

Digitalna knjižnica Slovenije (dLib)

Kamra

Obrazi slovenskih pokrajin

Akadska digitalna zbirka Slovenije

EBONITETE.SI

IUS-INFO

IUS-INFO Hrvaška

FinD-INFO

PressReader

EBSCOhost

Slovar slovenskega knjižnega jezika

Q7 - Izobraževalni tečaji bi potekali v dvournih sklopih enkrat na teden. Koliko ur določenega tečaja bi se udeležili?

2 uri   4 ure   6 ur   8 ur   10 ur

Q8 - Kdaj bi vam najbolj ustrezala izvedba izobraževalnih tečajev?

Zjutraj   Zgodaj popoldne   Pozno popoldne   Zvečer

Q9 - Veseli bomo vaših idej, želja, izboljšav in predlogov.
